

A photograph with a yellow tint showing a man in a dark t-shirt and jeans being escorted by two Russian police officers. The man is looking down and has his hands behind his back. The officers are wearing dark uniforms with a patch that says "РОССИЯ" (Russia).

DE OLYMPISKA KRÄNKNINGARNA

Om OS i Sotji, de svenska sponsorerna
och de mänskliga rättigheterna

Rapport #68

SWED
WATCH

Denna rapport har publicerats med ekonomiskt stöd från Sida som dock ej medverkat vid utformningen och ej heller tar ställning till rapportens innehåll. Rapporten är författad av Swedwatch. LO TCO Biståndsnämnd, RFSL och RFSU står bakom rapporten som går att ladda ner på www.swedwatch.org

Författare: Erik Jennische
Omslagsbild: Dmitry Lovetsky.
Polisen griper rysk HBTQ-aktivist vid en manifestation i Sankt Petersburg i juni 2011.
Layout och grafik: Daniel Fagerström, Paperhits
Ansvarig utgivare: Viveka Risberg
Publicerad i januari 2014
ISBN 978-91-981365-5-5

Swedwatch är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening som granskar svenska företag med kopplingar till auktoritära stater och utvecklingsländer. Organisationens syfte är att minska sociala och miljömässiga missförhållanden, att uppmuntra föredömen, sprida kunskap samt driva på och i en öppen dialog samverka med företag i Sverige så att näringslivet ägnar större uppmärksamhet åt dessa frågor. Swedwatch har sex medlemsorganisationer: Svenska kyrkan, Naturskyddsföreningen, Diakonia, Latinamerikagrupperna, Fair Trade Center och Afrikagrupperna.

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning	6
2. Metod	6
Internationella ramverk för företagsansvar	8
3. Bakgrund till de olympiska spelen i Sotji.....	9
Människorättssituationen i Ryssland	9
4. Den olympiska rörelsen.....	12
Internationella olympiska kommittén, IOK	13
Sveriges olympiska kommitté, SOK.....	13
Den olympiska rörelsen och kränkningarna av mänskliga rättigheter	15
SOK och de mänskliga rättigheterna	18
5. SOK:s huvudsponsorer	20
Företagens syn på kränkningar av mänskliga rättigheter	21
6. Slutanalys.....	26
7. Rekommendationer	28
Referenser.....	29
Bilaga 1: Enkät med de svenska sponsorerna	32

Sammanfattning

I mitten av december 2013, bara några veckor före vinter-OS i den ryska semesterorten Sotji, förklarade Gunilla Lindberg, som både är generalsekreterare för Sveriges olympiska kommitté och ledamot i Internationella olympiska kommittén, att idrotten ”är den största mänskliga rättighetsorganisationen i hela världen”.

Det är ett anmärkningsvärt uttalande med tanke på den olympiska rörelsens nära samarbete med den ryska regeringen inför OS i Sotji. Respekten för mänskliga rättigheter i Ryssland har snabbt försämrats sedan Vladimir Putin åter blev president i maj 2012. Ryssland har infört flera nya begränsningar i organisations-, mötes- och yttrandefriheten, och dessutom en lag som förbjuder positiva offentliga diskussioner om homosexualitet.

Förberedelserna inför OS har också lett till direkta kränkningar av mänskliga rättigheter i Sotji: migrantarbetares rättigheter i arbetslivet har kränkts vid byggena av arenor och infrastruktur, och Sotji-baserade organisationers och mediers yttrandefrihet har begränsats av lokala myndigheter. Internationella olympiska kommittén, IOK, har dock offentligt inte vidtagit några åtgärder för att motverka den allt allvarligare situationen för mänskliga rättigheter i landet.

Inför OS i Beijing 2008 var problematiken densamma. IOK lovade att spelen skulle leda till förbättringar för de mänskliga rättigheterna. Men när många framstående människorötsorganisationer visade att spelen istället bidrog till försämringar, avstod IOK från att agera.

I denna rapport har Swedwatch intervjuat Sveriges olympiska kommitté, SOK, och dess sponsorer om hur de ser på den olympiska rörelsens ansvar för spelens konsekvenser för mänskliga rättigheter i värdlandet, och vad de menar att de skulle kunna göra för att motverka dessa. Förhoppningen är att SOK och dess sponsorer i framtiden ska verka för att spelen ska få positiva konsekvenser för mänskliga rättigheter.

En av orsakerna till att den olympiska rörelsen – som utöver IOK består av de nationella olympiska kommittéerna, exempelvis SOK, och de internationella idrottsfederationerna, till exempel Internationella ishockeyförbundet – inte bidrar till de förbättringar av mänskliga rättigheter som man säger sig vilja, är att rörelsen saknar en policy som beskriver hur man arbetar för mänskliga rättigheter. Den olympiska rörelsens stadga, The Olympic Charter, fastslår att rörelsen grundläggande mål är fredlig utveckling och mänsklig värdighet. Men den saknar helt hänvisningar till de grundläggande konventionerna om mänskliga rättigheter. Stadgan använder inte heller några centrala begrepp för mänskliga rättigheter förutom förbudet mot diskriminering.

I processen att utse värdstäder för de olympiska spelen, och i de avtal som IOK sedan skriver med värdarna, är det stadgan som ska garantera att evenemangen följer rörelsens värderingar. Stadgans svaga skrivningar om de mänskliga rättigheterna omöjliggör dock för IOK att ställa krav på värdarna, och gör det otydligt för värdarna

om vad som krävs av dem. Den ryska regeringen kan därför sola sig i glansen av ett av världens mest prestigefulla evenemang, samtidigt som den inte behöver skydda de mänskliga rättigheterna.

Inte heller skrivningarna om att all form av diskriminering är ett brott mot stadgan, bidrar till att förbättra situation i värdlandet. Under året före OS har kränkningarna av HBTQ-personers rättigheter i såväl den ryska lagstiftningen som i samhället blivit allt värre. Trots det har IOK avstått från att kritisera den ryska regeringen, och nöjt sig med att den lovat att själva spelen ska kunna genomföras i enlighet med stadgan. Swedwatches intervju med Stefan Lindeberg, SOK:s ordförande, visar att inte heller SOK tycker att den olympiska rörelsen ska ta ansvar för människorättsproblem annat än under själva spelen. Däremot tycker Stefan Lindeberg att IOK ska ställa offentliga krav på mänskliga rättigheter i värdstäderna, vilket inte görs idag.

Trots den olympiska rörelsens bristande ansvarstagande för spelens negativa inverkan på de mänskliga rättigheterna i Ryssland, kommer svenska företag under 2014 att bidra med mer sponsorpengar än någonsin till SOK. Det är en utveckling som går på tvärs med trenden att svenska företag tar ett allt större ansvar för människorättsproblem i sin verksamhet och i sina leverantörsled, och arbetar allt mer i linje med de internationella ramverk för företagsansvar som finns. Ett företags varumärkesarbete och marknadsföring är i högsta grad en del av dess värdekedja.

Av Swedwatches granskning framgår dock att ingen av SOK:s huvudsponsorer Nordea, Vattenfall eller ATG har rutiner för att minimera risken för människorättskränkningar i sponsringsverksamheten. Såväl UN Global Compact som OECD:s riktlinjer för multinationella företag, som Nordea och Vattenfall åtagit sig att följa, innebär att företagen ska ta ansvar för att minimera negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna inom hela värdekedjan. ATG har överhuvud ingen policy för mänskliga rättigheter. Inget av företagen har heller försökt påverka den olympiska rörelsen att ta större ansvar för mänskliga rättigheter i samband med spelen.

Under Swedwatches intervjuer med sponsorföretagen framkom dock att de såg kopplingen till kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med OS som problematisk. Alla tre medgav att sponsringen borde omfattas av företagets arbete med mänskliga rättigheter på samma sätt som arbetet med andra affärspartners. I takt med att intervjuerna fortskred blev de också alltmer angelägna om att hitta metoder för att påverka positivt. Nordea diskuterade tanken att skapa en gemensam strategi tillsammans med de andra sponsorerna, och alla tre sa att människorättsaspekterna av spelen skulle vara en del av kommande förhandlingar om sponsringssamarbetet med SOK.

I en enkät med SOK:s övriga sponsorer svarade företagen att den olympiska rörelsen har ett ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med de olympiska spelen. De svarar också att de som sponsorer skulle kunna ställa krav i sponsoravtalet vad gäller rörelsens arbete för mänskliga rättigheter, att deras vilja att sponsra rörelsen skulle stärkas om man utökade arbetet för mänskliga rättigheter, och att rörelsen borde ha ett program för att hantera spelens inverkan på mänskliga rättigheter.

Swedwatch rekommenderar att den olympiska rörelsen antar en människorättspolicy som anknyter till FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och ILO:s kärnkonventioner om rättigheter i arbetslivet, och att de svenska sponsorerna ska använda sin relation till rörelsen för att trycka på så att detta blir verklighet. Stockholm och Sverige bör inte heller erbjuda sig att vara värd för spelen till dess att IOK har en strategi för att värna mänskliga rättigheter i samband med spelen.

1. Inledning

Förberedelserna för OS i Beijing 2008 ledde till att situationen för mänskliga rättigheter i Kina förvärrades. Inför OS i Sotji i februari 2014 är problematiken densamma. Ryssland har de senaste åren infört flera nya begränsningar i organisations- mötes- och yttrandefriheten. I Sotji har förberedelserna lett till direkta kränkningar av migrantarbetares rättigheter och begränsningar i lokala organisationers och mediers frihet. Trots att den olympiska rörelsen misslyckats med att hantera dessa problem, bidrar svenska företag idag med mer sponsorpengar än någonsin till rörelsen. Det är en utveckling som går på tvärs mot trenden att svenska företag tar ett större ansvar för människorättsproblem i sina leverantörsled, och arbetar i linje med de internationella ramverk för företagsansvar som finns.

I denna rapport har Swedwatch intervjuat Sveriges olympiska kommitté, SOK, och dess sponsorer om hur de ser på den olympiska rörelsens ansvar för de olympiska spelens konsekvenser för mänskliga rättigheter i värdlandet. Förhoppningen är att rapporten ska leda till att SOK och sponsorerna ska börja verka för att spelen ska få positiva konsekvenser för mänskliga rättigheter.

2. Metod

I arbetet med rapporten har Swedwatch intervjuat SOK:s tre huvudsponsorer ATG, Nordea och Vattenfall.¹ Vi har också skickat en enkät till SOK:s övriga 13 sponsorer; Adecco, Apollo, Arla, Arlanda Airport/Swedavia, Atos, Cloetta, H&M, Jet set sports, Samsung, Unilever, Viasat, Volvo och ÅF. Intervjuerna och enkäten gjordes i november 2013. Den olympiska rörelsens globala sponsorer ingår inte i granskningen.

Den grundläggande frågeställningen i rapporten är: Hur ser Sveriges olympiska kommitté och dess sponsorer på sitt ansvar för spelens negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter, och vad menar de att de skulle kunna göra för att motverka dessa?

1 För ATG Maria Guggenberger och Elisabeth Normelli chef respektive producent på konceptavdelningen, för Nordea Tomas Björklund, Strategic Event and Sponsoring Director och Helena Östman, kommunikationschef, och för Vattenfall sponsorchef Annika Bränning och pressekreterare Carina Netterlind.

I beskrivningen av människorättssituationen i Ryssland och lokalt i Sotji har vi i första hand använt Human Rights Watchs rapporter, men också andra etablerade källor som Amnesty International och Freedom House.

För att beskriva den olympiska rörelsens syn på mänskliga rättigheter analyseras *The Olympic Charter*, som är rörelsens stadga och centrala styrdokument, och de dokument som beskriver processen för en stad och ett land som vill ansöka om att vara värd för spelen. Vi har också intervjuat SOK:s ordförande Stefan Lindeberg.

Rapporten är framtagen i samarbete med LO-TCO Biståndsnämnd, RFSL och RFSU, som också bidragit med läsningar och kommentarer

FAKTA

SOK:s tre huvudsponsorer

Sveriges olympiska kommitté sjösatte 2011 en vision om att fördubbla sponsorintäkterna till och med 2016, från drygt 40 till 80 miljoner kronor per år. Enligt SOK:s ordförande Stefan Lindeberg kommer målet att uppnås redan 2014.¹ SOK:s tre huvudsponsorer är ATG, Nordea och Vattenfall.

ATG

ATG har sponsrat SOK sedan 1979 genom att en del av omsättningen vid det årliga Olympiatravet går till SOK. Stödet syftar till att ge bra förutsättningar till Sveriges olympier och paralympier. Vid Olympiatravets fyra deltävlingar och i finalen använder ATG de olympiska ringarna och en symbolisk olympisk eld. Dessutom deltar idrottare från de olympiska och paralympiska spelen. 2012 gav olympiatravet 8,2 miljoner kronor. Sedan starten har ATG:s sponsring lett till mer än 200 miljoner kronor i stöd. Enligt ATG har stödet bidragit till att Sverige tagit hela 274 medaljer i OS och Paralympics.²

Nordea

Nordea sponsrar SOK sedan 25 år och är huvudsponsor sedan 2013. Bidraget innebär att Nordeas kunder kan välja att investera i Olympiafonden och därmed avstå en del av avkastningen till SOK. Om avkastningen blir för låg garanterar Nordea dessutom en lägsta nivå för stödet. Genom åren har avkastningen inneburit mer än 130 miljoner kronor i stöd. Pengarna används för att stötta unga svenska talanger. Sedan hösten 2013 är Nordea dessutom huvudsponsor för SOK.³ Företaget vill inte berätta hur stort det ekonomiska stödet till SOK är.

Vattenfall

Vattenfall har sponsrat SOK sedan 2006, och blev huvudsponsor 2010. Målet med stödet är att öka antalet medaljer i OS. Samarbetet genomförs även med de olympiska kommittéerna på företagets andra kärnmarknader i Nederländerna och Tyskland. Stödet går till totalt 24 etablerade idrottare och cirka 30 talanger i respektive land.⁴ Vattenfall vill inte berätta hur stort stödet är.

1 "SOK dublar sponsorintäkterna" Sponsor world 20130411.

2 ATG:s årsredovisning 2012 och www.olympiatravet.se/olympier/

3 "Samarbetet utökas med Sveriges Olympiska Kommitté", pressmeddelande, Nordea 20131004.

4 "Vattenfall sponsrar framtida olympier", pressmeddelande, Vattenfall 20120307

2.1 Internationella ramverk för företagsansvar

Det internationella arbetet med att utveckla ramverk för hur företag ska agera i relation till mänskliga rättigheter har gått snabbt de senaste decennierna. I denna rapport har vi använt tre ramverk för att identifiera företagens åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter och formulera rekommendationer. Nedan följer en kort beskrivning.²

I mitten av 1970-talet lanserades *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*. Riktlinjerna har sedan dess utvecklats, men innebär i korthet att företag ska respektera mänskliga rättigheter, bidra till hållbar utveckling och främja de anställdas villkor. Företagen ska också ge god information om sin verksamhet och sina produkter. Riktlinjerna är inte rättsligt bindande, men har sin tyngd i att regeringar i mer än 40 länder står bakom dem.

Debatten om företagsansvar utvecklades sedan snabbt och vid millennieskiftet tog FN initiativ till ett samarbete med företag under namnet *UN Global Compact*. Målet är att få företag att underteckna initiativets tio principer om mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö samt bekämpning av korruption. Inte heller detta är rättsligt bindande, men de företag som undertecknar förbinder sig att följa de tio principerna och rapportera hur man gör det. I dagsläget har 7 000 företag undertecknat *UN Global Compact*, av vilka 143 är svenska, däribland Nordea och Vattenfall.

Ett problem som blivit allt tydligare i arbetet med företags ansvar för mänskliga rättigheter är hur långt ansvaret sträcker sig, och vad företag kan förväntas göra. 2011 godkände FN:s råd för mänskliga rättigheter *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, som riktar sig till såväl stater som företag.³ Enligt principerna kan företag påverka mänskliga rättigheter på tre nivåer. Företag som *orsakar* eller *bidrar till* negativ påverkan, bör förebygga och undvika potentiella risker, agera för att stoppa kränkningar som pågår, och avhjälpa skada som man redan har åsamkat. Men företag kan också påverka människors rättigheter negativt genom sina affärspartners, och därmed *stå i direkt samband* med kränkningar. Då är ansvaret inte juridiskt, men de vägledande principerna kräver att företaget söker inflytande över sin affärspartner för att förhindra och förebygga negativ påverkan.

För att fullgöra sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna ska företag göra ett offentligt åtagande om detta, och förankra det i interna policydokument och rutiner. Företag ska också kontinuerligt genomföra *människorätts-due diligence*, och erbjuda metoder för att ersätta dem som drabbats av kränkningar. En *människorätts-due diligence* är en metod för att kontinuerligt identifiera risker för ett företags

2 Beskrivningen av ramverken kommer från *Hållbart företagande – Plattform för svenskt agerande*, Regeringskansliet 2013, *Platinautvinning med risker – Vilket ansvar har svenska företag i Sydafrika*, Swedwatch rapport #64, 2013 och *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, regeringen.se 2013

3 Dokumentet bygger på alla internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter, men nämner särskilt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, samt ILO:s kärnkonventioner.

negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter, beskriva hur man ska hantera dessa och förhindra framtida risker. Resultatet bör kommuniceras utåt och direkt till alla intressenter.

I denna rapport undersöker vi i vilken mån de svenska sponsorerna *står i direkt samband* med kränkningar av mänskliga rättigheter och i vilken mån de i så fall har agerat för att hantera och förhindra dessa.

3. Bakgrund till de olympiska spelen i Sotji

Internationella olympiska kommittén beslutade i juli 2007 att vinter-OS 2014 skulle genomföras i den sydryska semesterorten Sotji. Beslutet fattades trots att situationen för mänskliga rättigheter förvärrats kontinuerligt i Ryssland sedan slutet av 1990-talet. I Freedom House granskning av medborgerliga och politiska rättigheter och politisk frihet 2007, hamnade Ryssland på samma låga nivå som Sovjetunionen 1988.⁴ Vid samma tid lyfte också människorättsorganisationer som Human Rights Watch, Amnesty International och flera andra frågan om vilka konsekvenser OS i Beijing året därpå skulle få för mänskliga rättigheter i Kina.⁵

3.1 Människorättssituationen i Ryssland

Människorättsorganisationer är eniga om att sedan Vladimir Putin återinstallerades som president i maj 2012 har situationen för mänskliga rättigheter i Ryssland förvärrats ytterligare. Man har antagit lagar som begränsar rätten till offentliga sammanslutningar, kriminaliserar förtal, kriminaliserar religiös förolämpning, inför ytterligare restriktioner av vad man får publicera på internet och utvidgar definitionen av förräderi. En ny lag tvingar folkrörelser som deltar i politiska aktiviteter och samtidigt accepterar utländsk finansiering att registrera sig som utländska agenter.⁶ Myndigheterna har under 2013 drivit en kampanj mot sådana organisationer och inspekterat minst tusen av dem.⁷

3.1.1 Kränkningarna av HBTQ-personers rättigheter i Ryssland

Kränkningarna av HBTQ-personers rättigheter i Ryssland sträcker sig långt tillbaka i tiden. Homosexualitet var förbjudet under sovjettiden och legaliserades först 1993.

4 *Freedom in the World, country ratings and status 1973-2013*, Freedom House 2013.

5 Amnesty International publicerade mellan 2005 och 2008 ett tiotal rapporter med den övergripande titeln *China: The Olympics Countdown*.

6 "Russian Federation" in *Amnesty Annual Report 2013*, Amnesty International 2013, "Putin: Protect Freedom of Expression" Amnesty International, artikel 20130813, "Russia: Behind the Smokescreen of Olympic Celebrations: Key Human Rights Concerns in the Russian Federation, Amnesty International 20131120, "Russia: Silencing Activists, Journalists ahead of Sochi Games", Human Rights Watch 20130807, "Russia" in *Freedom in the World 2013*, Freedom House 2013,

7 "Russia: A year on, Putin's 'foreign agents law' choking freedom", Amnesty International 20131120

Men utvecklingen har sedan dess gått långsamt, om inte bakåt. I organisationen International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association's mätning för 2013 om i vilken mån europeiska länder garanterar HBTQ-personers mänskliga rättigheter kom Ryssland sist av 49 länder. Ryssland garanterar rättigheterna till 7 procent medan Storbritannien som toppar listan uppnår 77 procent.⁸

En central del av problemet är också det förtryck som politiska aktivister som arbetar för förändring av lagar och attityder möter. I Moskva har de senaste två åren inte ett enda tillstånd givits till offentliga manifestationer för HBTQ-rättigheter. I Sankt Petersburg har två av 30 ansökningar de senaste fem åren beviljats.⁹

I januari 2013 fattade den ryska duman beslut om ett tillägg till lagen *Om skydd av barn från information som kan skada deras hälsa och utveckling*. President Vladimir Putin undertecknade lagen i juni samma år. Syftet med tillägget är "att skydda barn från information som propagerar för avståndstagande från traditionella familjevärderingar."¹⁰ Enligt lagtexten innebär "propaganda":

"spridande av information med syftet att minderåriga skall ingå icke-traditionella sexuella förhållanden, att öka attraktionskraften hos icke-traditionella sexuella förhållanden, att skapa en förvrängd uppfattning om social likvärdighet mellan traditionella och icke-traditionella sexuella förhållanden [eller] att pådyvla andra information om icke-traditionella sexuella förhållanden som väcker intresse för dylika förhållanden."

Enligt såväl Amnesty International som Human Rights Watch är lagen ett brott mot Rysslands internationella åtaganden att bekämpa diskriminering av HBTQ-personer, och ett hot mot de mänskliga rättigheterna i landet.¹¹ Europarådet har antagit en resolution om att lagen är ett brott mot de mänskliga rättigheterna och uppmanat Ryssland att avskaffa den.¹²

Flera människorättsaktivister menar att kränkningarna av HBTQ-personer har ökat sedan lagen infördes. Den ryska aktivisten Masha Gessen berättar i en intervju om en "påtagligt högre grad av anti-gay våld" i Ryssland.¹³ Flera andra organisationer vittnar om att den nya lagen tillsammans med myndigheternas ovilja att garantera HBTQ-organisationers grundläggande rättigheter, skapar ett förlåtande klimat för hat-brott och hat-propaganda mot HBTQ-personer.¹⁴ När Vladimir Putin i december stängde en av landets viktigaste nyhetsbyråer RIA Novosti, och ersatte den med en ny orga-

8 *Rainbow Europe*, ILGA Europe rapport 2013

9 "Reason for Action", Russian LGBT Network, offentligt brev till representanter för G20-länderna vid toppmötet i Sankt Petersburg i september 2013.

10 Lagen publicerades av Rossijska Gazeta i juni 2013. Översättningen är gjord direkt för Swedwatch av Rysslandskännaren Amanda Lökvist.

11 "Russia's anti-gay 'propaganda law' assault on freedom of expression", Amnesty 20130125 och "Russia: Reject Discriminatory Bill", Human Rights Watch 20130624

12 *Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity*, Europarådets parlamentariska församling, Resolution 1948 (2013).

13 Gessen citeras av Richard Socarides i "At the Olympics, a rainbow on every Coke can?", *The New Yorker* 20131028

14 "Reason for Action", Russian LGBT Network 2013.

nisation, utnämnde han också tevepersonligheten Dmitry Kiselyov till chef. Kiselyov har bland annat sagt att homosexuella inte bör få donera blod, och att deras hjärtan bör brännas snarare än användas för transplantationer.¹⁵

3.1.2 Direkta människorättskränkningar i Sotji

Även om det är tydligt att människorättsituationen försämrats generellt i Ryssland de senaste åren, är det svårt att säga i vilken mån de olympiska spelen bidragit. Däremot har förberedelserna inför spelen haft direkta negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter lokalt i Sotji.

När Human Rights Watch under 2012 intervjuade 66 av de 16 000 migrantarbetarna i Sotji visade det sig att deras mänskliga rättigheter i arbetslivet kränktes, och att arbetsvillkoren ofta stred mot rysk lag. Migrantarbetarna, som främst är från Centralasien men även från exempelvis Ukraina och Serbien, berättade att arbetsgivarna ofta lät bli att betala lön. Vissa arbetade i flera månader med förhoppningen att få ut sina pengar, men reste sedan hem tomhänta. Andra berättade att deras arbetsgivare höll inne den första månadslönen under förevändningen att de skulle betala när arbetet var slutfört. De som slutade eller avskedades fick däremot inte den inestående lönen alls. Flera berättade också att deras pass eller identitetshandlingar beslagtogs av arbetsgivaren.¹⁶

Arbetsformerna bröt också mot den ryska arbetsrätten. De som intervjuades berättade att arbetet utfördes i tolvtimmarsskift med en dags ledighet varannan vecka. Den ryska arbetsrättslagstiftningen begränsar arbetsveckan till 40 timmar och ger rätt till övertidsersättning och minst en dag ledigt i veckan. En grupp ukrainska arbetare hade utlovats 1 500 USD i månaden men fick efter två månader inte ut mer än totalt 420. Enligt Human Rights Watch har IOK "allvarligt misslyckats med att säkra skyddet av arbetarnas rättigheter i Sotji".¹⁷

Förberedelserna av spelen har också lett till kränkningar av yttrande- och organisationsfriheten i Sotji. Polisen har anklagat minst två journalister och en chef för en tidning för kriminella handlingar på grund av kritik de framfört. Två icke-statliga organisationer som arbetade med att dokumentera kränkningar inför spelen fick sina kontor inspekterade och genomsökta av myndigheterna. Human Rights Watchs lista är lång på organisationer som hotats med förbud, miljöaktivister som trakasserats, hemsidor som stängts ned och journalister som censurerats på grund av deras aktiviteter i samband med OS-förberedelserna.¹⁸

När HBTQ-aktivister ville organisera ett så kalla Pride House under de olympiska spelen, precis som man gjorde vid vinter-OS i Vancouver 2010 och sommar-OS i London 2012, fick de nej. Syftet med Pride House är att sprida information om homofobi inom idrottsrörelsen och fungera som mötesplats för HBTQ-idrottare under

15 "Russian news agency RIA Novosti closed down", BBC 20131209 och "Putin dissolves state news agency, tightens grip on Russia media", Reuters 20131209

16 *Race to the Bottom – Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia's 2014 Winter Olympic Games in Sochi*, rapport Human Rights Watch 2013

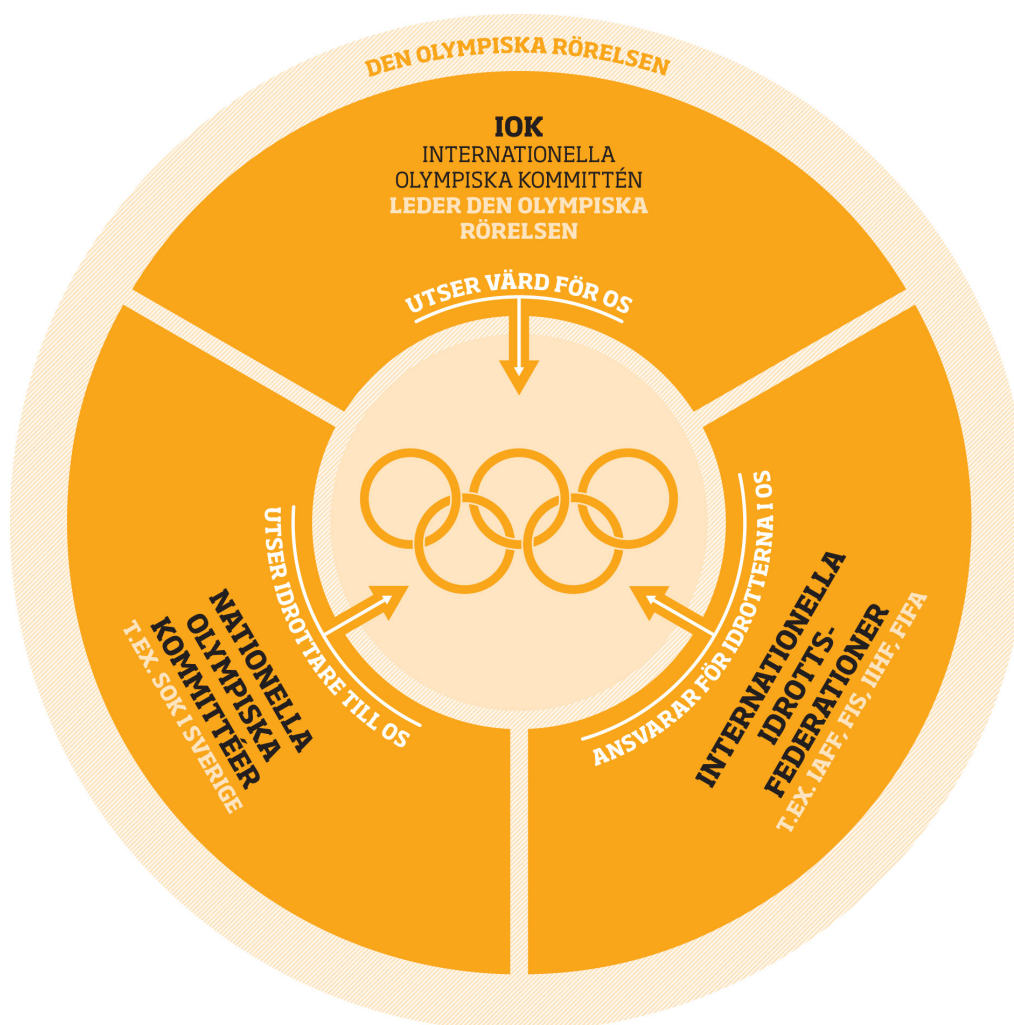
17 ibid

18 Russia: Silencing Activists, Journalists ahead of Sochi Games, Human Rights Watch, artikel 20130807,

spelen. Myndigheterna gav först bara svepskäl om felaktigheter i ansökan, men förklarade sedan att verksamheten skulle bryta mot den allmänna moralen och att aktiviteterna kunde "undergräva Rysslands suveränitet och territoriella integritet som ett resultat av den minskade befolkningen".¹⁹

4. Den olympiska rörelsen

Den olympiska rörelsen består av flera olika organisationer, som har olika uppgifter och befogenheter. Rörelsen leds av Internationella olympiska kommittén, IOK, men har också ytterligare två konstituerande delar; de nationella olympiska kommittéerna, till exempel SOK, och de internationella idrottsfederationerna, till exempel Internationella ishockeyförbundet, IIHF.

Den olympiska rörelsen leds av IOK och har ytterligare två konstituerande ben, de nationella olympiska kommittéerna och de internationella idrottsfederationerna. De tre benen fyller alla var sin centrala uppgift i rörelsens centrala aktivitet, de olympiska spelen.

Källa: *The Olympic Movement – Introduction*, Olympic.org

¹⁹ ibid

Den olympiska rörelsens främsta styrdokument är *The Olympic Charter*, ett slags stadga för rörelsen som beskriver dess värderingar, åtaganden, organisationsstruktur med mera.²⁰ Stadgan inleds med de sju olympiska principerna, eller grundvärderingarna, som definierar rörelsens mål. Rörelsen menar att man arbetar för ”harmonisk utveckling av mänskligheten” och har målet att ”främja ett fredligt samhälle som värnar om att bevara mänsklig värdighet”. Stadgan slår också fast att organisationsfriheten är fundamental inom den olympiska rörelsen, att det är en mänsklig rättighet att få idrotta och att all form av diskriminering av länder eller personer på grund av ras, religion, politik, kön eller annat är oförenligt med rörelsens principer. Stadgan säger dock inget om yttrandefrihet, politisk frihet, organisationsfrihet generellt, eller om några andra centrala fri- och rättigheter.

Detta är dock inget hinder för IOK:s representanter att använda begreppet *mänskliga rättigheter* i beskrivningen av sig själva. När IOK-medlemmen och SOK:s generalsekreterare Gunilla Lindberg fick frågan varför deltagare i den svenska delegationen vid OS i Sotji inte ska få förespråka mänskliga rättigheter öppet, svarade hon att ”Vi jobbar med idrott, som är den största mänskliga rättighetsorganisationen i hela världen.”²¹

4.1 Internationella olympiska kommittén, IOK

IOK:s huvuduppgifter är att leda den olympiska rörelsen, bestämma vem som ska vara värd för de olympiska spelen, och organisera själva evenemanget. IOK är däremot inte en paraplyorganisation av nationella kommittéer och idrottsfederationer, utan väljer själv sina medlemmar som sitter på personliga mandat. Sedan 1999 består IOK av 115 personer, av vilka 15 är aktiva idrottare, 15 håller centrala positioner i de nationella kommittéerna och 15 har centrala positioner i de internationella idrottsfederationerna. De andra delarna av den olympiska rörelsen får nominera kandidater till IOK men inte rösta om dem. IOK:s nomineringskommitté sammanställer kandidaterna och styrelsen ger förslag om vilka som bör väljas. IOK:s styrelse väljs sedan av kommittén och består av 14 personer.²²

SOK:s generalsekreterare Gunilla Lindberg har varit medlem i IOK sedan 1996 och ledamot i styrelsen, bland annat som vice ordförande, i två omgångar.²³ Hon är också ledamot i organisationskommittén för OS i Sotji.²⁴ Utöver Gunilla Lindberg är det bara Stefan Holm från Sverige som är medlem i IOK.²⁵

4.2 Sveriges olympiska kommitté, SOK

Den olympiska rörelsen består av drygt 200 nationella olympiska kommittéer av vilka Sveriges olympiska kommitté, SOK, är en. Deras huvuduppgift är enligt stadgan att utse truppen av idrottare till spelen. Det är också bara de nationella kommittéerna

20 The Olympic Charter, senast reviderad 20130909.

21 ”Kravet inför OS – så ska protester stoppas”, Expressen 20131210

22 ”The Organisation”, IOC

23 ”Mrs Gunilla Lindberg”, IOC

24 ”IOC Coordination commission for Sochi 2014”, Organizing Committee Sochi 2014

25 ”IOC Members”, IOC

Den olympiska rörelsens grundvärderingar

Fundamental Principles of Olympism

1. Olympism is a philosophy of life, exalting and combining in a balanced whole the qualities of body, will and mind. Blending sport with culture and education, Olympism seeks to create a way of life based on the joy of effort, the educational value of good example, social responsibility and respect for universal fundamental ethical principles.
2. The goal of Olympism is to place sport at the service of the harmonious development of humankind, with a view to promoting a peaceful society concerned with the preservation of human dignity.
3. The Olympic Movement is the concerted, organised, universal and permanent action, carried out under the supreme authority of the IOC, of all individuals and entities who are inspired by the values of Olympism. It covers the five continents. It reaches its peak with the bringing together of the world's athletes at the great sports festival, the Olympic Games. Its symbol is five interlaced rings.
4. The practice of sport is a human right. Every individual must have the possibility of practising sport, without discrimination of any kind and in the Olympic spirit, which requires mutual understanding with a spirit of friendship, solidarity and fair play.
5. Recognising that sport occurs within the framework of society, sports organisations within the Olympic Movement shall have the rights and obligations of autonomy, which include freely establishing and controlling the rules of sport, determining the structure and governance of their organisations, enjoying the right of elections free from any outside influence and the responsibility for ensuring that principles of good governance be applied.
6. Any form of discrimination with regard to a country or a person on grounds of race, religion, politics, gender or otherwise is incompatible with belonging to the Olympic Movement.
7. Belonging to the Olympic Movement requires compliance with the Olympic Charter and recognition by the IOC.

Källa: The Olympic Charter

som kan nominera städer som vill vara värdar för spelen. De kan inte utse några egna representanter till IOK, däremot är IOK-ledamöter alltid även medlemmar av sina respektive nationella olympiska kommittéer. Även om de nationella olympiska kommittéernas direkta inflytande över IOK är begränsat så har de rätt att formulera förslag och åsikter till IOK vad gäller stadgan, den olympiska rörelsen, organiserandet av de olympiska spelen och var spelen ska hållas.²⁶

²⁶ The Olympic Charter, Chapter 4 Rule 7

SOK består av 50 svenska idrottsförbund och beskriver sitt uppdrag som att man ”svarar för Sveriges representation och samarbete inom den olympiska rörelsen. [...] SOK har, särskilt genom sin generalsekreterare Gunilla Lindberg, en aktiv roll inom IOK.”²⁷

SOK har ett återkommande stöd från staten som 2012 uppgick till 35 miljoner kronor. Sedan 2009 har SOK tillsammans med flera andra organisationer dessutom fått stöd genom den statliga elitsatsningen som sammanlagt fördelat 212 miljoner kronor.²⁸ I november 2013 lämnade SOK in en ansökan till IOK om att hålla de olympiska vinterspelen 2022 i Stockholm.

4.3 Den olympiska rörelsen och kränkningarna av mänskliga rättigheter

4.3.1 Friidrotts-VM i Moskva 2013

Under friidrotts-VM i Moskva i augusti 2013 exploderade debatten i Sverige såväl som internationellt om kränkningar av HBTQ-personers rättigheter i Ryssland. Vladimir Putin hade bara några veckor tidigare skrivit under lagen som förbjuder propaganda om icke-traditionella sexuella relationer. De svenska idrottarna Emma Green-Tregaro och Moa Hjelmer målade under tävlingarna sina naglar i regnbågsfärger för att protestera.

Även om Internationella olympiska kommittén inte ansvarar för friidrotts-VM, hamnade debatten snart där. Frågan gällde främst om den ryska lagen var diskriminerande och därmed ett brott mot den olympiska stadgan.

IOK hade tidigare förklarat i en kommentar till lagen som förbjuder propaganda om icke-traditionella sexuella relationer att: ”vad vi som idrottsorganisation kan göra är att fortsätta arbeta för att försäkra att spelen kan genomföras utan diskriminering av idrottare, funktionärer, åskådare och massmedier.”²⁹ Men efter friidrotts-VM kände man sig tvungen att ställa frågan direkt till den ryska regeringen i vilken mån lagen var diskriminerande.

Rysslands vice-premiärminister Dmitry Kozak svarade i ett brev att lagen inte är diskriminerande eftersom den gäller för alla, och att Ryssland garanterar att man ska fullfölja sina åtaganden vad gäller spelen. IOK diskuterade sedan lagen på ett möte i september 2013, och drog slutsatsen att lagen inte bröt mot *The Olympic Charter*, och att man därmed inte hade någon rätt att kommentera den.³⁰ IOK kommenterade dock inte lagens konsekvenser för yttrandefriheten eller diskrimineringen av invånare i Ryssland.

27 ”Internationellt arbete”, SOK

28 Riksidrottsförbundets verksamhetsberättelse 2012

29 IOC Statement on recent Russian legislation, IOC, 20130731

30 ”Russia defends anti-gay law in letter to IOC”, AP 20130822 och ”IOC Statement”, IOC 20130822

4.3.2 OS i Beijing 2008

Debatten om de olympiska spelen och de mänskliga rättigheterna i Ryssland har många likheter med debatten inför OS i Beijing 2008. Då uttryckte representanter för såväl IOK som SOK förhoppningen att spelen skulle bidra till att främja situationen för mänskliga rättigheter i Kina. Liu Jing Min, vice ordförande i den kinesiska ansökningskommittén, förklarade 2001 att IOK genom att erbjuda spelen till Beijing ”kommer att bidra till utvecklingen av mänskliga rättigheter”.³¹ Året därefter uttalade IOK:s dåvarande ordförande Jacques Rogge sin övertygelse om att ”de olympiska spelen kommer att förbättra människorättsituationen i Kina” och uppmanade den kinesiska regeringen att förbättra skyddet av mänskliga rättigheter. Om detta inte skedde skulle IOK vara tvunget att agera.³²

2006 hade Jacques Rogge fortfarande förhoppningen att spelen skulle stärka de mänskliga rättigheterna i Kina.³³ Men redan samma år kommenterade Gunilla Lindberg, som både är ledamot i IOK och generalsekreterare i SOK, att Amnestys senaste rapporter ”inte alls varit positiva”. Hon var ändå övertygad om ”att vi 2008 kan konstatera att OS hjälpte den kinesiska befolkningen.”³⁴ Två veckor före OS i Beijing 2008 drog Amnesty däremot slutsatsen att utvecklingen gått tvärs emot IOK:s förhoppningar. Förtrycket av människorättsaktivister, journalister och advokater hade ”intensifierats” på grund av OS, eftersom myndigheterna ville ”visa upp en bild av ’stabilitet’ och ’harmoni’ för omvärlden.”³⁵

Att det inte har skett några förbättringar vad gäller mänskliga rättigheter i Kina sedan OS i Beijing, varken vad gäller de medborgerliga och politiska rättigheterna eller de mänskliga rättigheterna i arbetslivet, är en slutsats som flera människorättsorganisationer drar.³⁶ Den internationella fackföreningsrörelsen, som sedan tio år driver en kampanj för att IOK ska ta större ansvar för arbetares rättigheter i leverantörskedjan till de olympiska spelen, upplever att IOK inte lyssnar på kraven.³⁷

Inte heller i IOK:s egen utvärdering av spelen kan man identifiera någon framgång. Den enda gång mänskliga rättigheter nämns i dokumentet är som svar på tal för den kritik man fått: ”Till dem som kritiserat IOK i människorättsfrågor, kan man argumentera att spelen skapat internationell dialog om sådana frågor mellan regeringar, världsledare, politiker, folkrörelser och påtryckargrupper.”³⁸ I relation till förhoppningarna före spelen måste det beskrivas som att man erkänner sitt misslyckande.

31 ”Will China’s government uphold the Olympic ideal?” Amnesty, *The Wire*, September 2005 Vol. 35. No. 08

32 BBC hard talk 23 april 2002 citerat i ”People’s Republic of China The Olympics countdown – broken promises”, Amnesty 20080729

33 ibid

34 ”Idrotten värd fredspris”, SvD 20061217

35 ”People’s Republic of China The Olympics countdown – broken promises”, Amnesty 20080729

36 *Freedom in the World 2013*, Freedom House rapport 2013 och ”Letter to President Obama on Rights Reform in the Olympic Movement”, Human Rights Watch, artikel 20091001

37 ”About”, Play-fair.org, *Fair Play? Human rights of workers in Olympic 2012 supplier factories*,

38 *Final Report of the IOC Coordination Commission – Games of the XXIX Olympiad, Beijing 2008*, IOC 2010

4.3.3 Respekt för mänskliga rättigheter i valet av värdstad

Trots den olympiska stadgans stolta värden om fred och mänsklig värdighet har rörelsen inte någon offentlig policy om mänskliga rättigheter som beskriver vilka krav rörelsen ställer på de städer och länder som är värdar för de olympiska spelen, eller på de företag som levererar produkter och tjänster till evenemangen. Stadgan hänvisar inte till några internationella standarder för ansvarsfullt och hållbart företagande som *UN Global Compact* eller *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*. Det enda kravet IOK ställer på värdarna är att de måste följa stadgan, och andra regler som IOK:s styrelse definierar.³⁹

Processen att utse en värdstad är uppdelad i två delar.⁴⁰ I första omgången undersöker IOK om de städer som anmält sig klarar kriterierna för värdskapet. De som gör det blir kandidatstäder och erbjuds att fortsätta i processen. Sotji fick i första omgången höga betyg för hur väl man uppfyllde stadgan, mellan sju och nio poäng av nio möjliga. I resultatet kunde man dock inte utläsa hur högt olika delar av stadgan värderades.⁴¹

I den andra omgången av urvalsprocessen görs en omfattande utvärdering av kandidatstädernas förutsättningar att genomföra spelen. Utvärderingarna av Sotji och de två andra städerna som gått vidare till andra omgången presenterades för IOK 2006, samtidigt som debatten om de olympiska spelens konsekvenser för mänskliga rättigheter i Kina var som mest intensiv. Trots detta, och trots att situationen för mänskliga rättigheter i Ryssland hade förvärrats under flera år, fanns det ingen kommentar i utvärderingen om situationen för mänskliga rättigheter i Ryssland eller lokalt i Sotji. Inte heller fanns det en analys av vilka risker för mänskliga rättigheter som spelen kunde föra med sig. Rapporten om Sotji förklarade dock som positivt att ansökan hade starkt stöd av Rysslands president Vladimir Putin.⁴²

Rutinerna på denna punkt har inte heller förändrats sedan dess. Ansökningsproceduren inför vinterspelen 2022 har precis inletts och i det dokument som beskriver processen fram till IOK:s beslut, står att visionen om spelen ”måste ligga i linje med den olympiska rörelsens vision och mission.” Det står dock inget om att spelen ska främja respekten för mänskliga rättigheter.⁴³ Det enda positiva åtagande som regeringen i värdlandet måste göra handlar om att garantera respekten för *the Olympic Charter* och följa IOK:s etiska kod. Varken stadgan eller koden ger dock någon vägledning vad gäller mänskliga rättigheter.⁴⁴

4.3.4 Miljökrav i valet av värdstad

Vad som däremot är tydligt i urvalsprocessen av värdstäder, såväl inför OS i Sotji som senare, är den olympiska rörelsens engagemang för att minimera miljökonsekven-

39 The Olympic Charter: Chapter 5, Rule 33

40 Dokumenten från de olika stegen i processen finns samlade på IOK:s hemsida under ”Host City Election – Documents”.

41 *XXII Olympic Winter Games in 2014 – Report by the IOC Candidature Acceptance Working Group to the IOC Executive board*, IOC 2006

42 *IOC 2014 Evaluation Commission Report*, IOC 2007

43 *2022 Candidature Acceptance Procedure*, IOC 2013

44 *Ethics*, IOC 2013

serna av spelen. Miljöarbetet inleddes i samband med Rio-konferensen 1992.⁴⁵ Stadgan beskriver exempelvis att IOK ska främja hållbar utveckling inom idrotten och de olympiska spelen, och ansvara för att spelen lämnar ett positivt arv till de städer och länder som varit värdar.⁴⁶ I slutet av 1990-talet tog rörelsen fram sin egen Agenda 21, en handlingsplan för hållbar utveckling, och hösten 2013 genomfördes också den tionde upplagan av ”the World Conference on Sport and the Environment” i Sotji. I det frågeformulär som städer måste använda i sin ansökan om att få hålla spelen, finns också detaljerade frågor om vilka miljöeffekter spelen kan få och hur städerna hanterar dessa.⁴⁷

4.4 SOK och de mänskliga rättigheterna

När Swedwatch intervjuar SOK:s ordförande Stefan Lindeberg inför denna rapport får vi en helt annan bild av rörelsens syn på mänskliga rättigheter än den som dokumenten ovan berättar.⁴⁸ För Lindeberg är det ”oacceptabelt” att spelen leder till kränkningar.

– Hela vår grundplattform är att OS är en symbol för att man även i en turbulent värld ska kunna mötas i fredliga former med respekt för varje individs integritet. Och kunna manifesteras den drömmen. Det är hela idén med OS som symbol för en positivare framtid.

Enligt Stefan Lindeberg har IOK också utvärderat konsekvenserna av spelen i Beijing och förbättrat resurserna för att föra erfarenheterna vidare.

– Men i detalj vilka slutsatser man gjort och hur det konkret påverkat arbetet i Sotji, det kan inte jag svara på för det har jag inte någon bild av.

I IOK:s egen slutrapport från spelen, och som citeras ovan, finns dock ingen sådan utvärdering och inga slutsatser.

Stefan Lindeberg säger att SOK förväntar sig att IOK följer upp det som står i det ”Host City Contract” som upprättas när en stad får ett OS. Swedwatch har inte kunnat hitta det kontrakt som upprättats med Sotji på IOK:s hemsida, eller med någon annan värdstad heller. Däremot har den brittiska organisationen Games Monitor, som arbetade med de lokala konsekvenserna av spelen inför OS i London 2012, publicerat Londons kontrakt med IOK.⁴⁹ I det kontraktet finns inte något om värdstadens ansvar för att de mänskliga rättigheterna inte kränks i samband med spelen, eller några andra referenser till mänskliga rättigheter.

Stefan Lindeberg tycker att det vore positivt om IOK ställde liknande krav på värdarna vad gäller mänskliga rättigheter som man gör gällande miljö.

45 Arbetet finns beskrivet under ”Sustainability” på IOK:s hemsida www.olympic.org/sustainability

46 Olympic Charter, Chapter 1, Rule 2:13 och 2.14

47 *2022 Candidature Acceptance Procedure*, IOK 2013

48 Intervjun med Stefan Lindeberg gjordes på telefon 20131119

49 *Host City Contract – Games of the XXX Olympiad in 2012* IOC 20050608

– Jag har förutsatt att man gör motsvarande utvärderingar av alla aspekter av genomförandet av ett OS, för att dra lärdomar och göra ett bättre jobb framöver. Allt från hur man löser parkeringsfrågan, till miljöarbetet och konsekvenserna för mänskliga rättigheter.

När Swedwatch påpekar att det inte finns något publicerat på IOK:s hemsida om värdarnas ansvar för mänskliga rättigheter, svarar Stefan Lindeberg att:

– När det gäller spelen så bygger de på grundläggande värderingar om mänskliga rättigheter, och att man som arrangör måste acceptera att följa de förutsättningarna. Och att det följs upp från IOKs sida. Det har vi i alla fall fått information om när vi ställt frågor kopplat till de händelser som har varit, om lagstiftningarna om trakasserier av HBTQ-gruppen. Vi får i alla fall besked om att IOK har reagerat och tagit upp frågorna och fått svar.

Stefan Lindeberg menar att IOK bara kan ta ansvar för det som händer i och runt spelen och där har IOK och de ryska myndigheterna klargjort att ingen diskriminering får ske. Han tycker också att kraven på värdarnas respekt för mänskliga rättigheter bör vara offentliga och tydliga, och en del av ansökningsprocessen.

– Det är klart att de ska vara det. De krav man ställer när man tecknar kontrakt med en arrangör, ur olika aspekter, vad de ska garantera för situationer tekniskt och miljömässigt och socialt rättighetsmässigt. Jag ser ingen anledning att man ska dölja det. Men det är viktigt att se skillnaden mellan att IOK ställer krav på vad som gäller kopplat till spelen och inte på den allmänna politiken i landet.

Frågan om hur idrottsrörelsen ska förhålla sig till människorättskränkningar i de länder man förlägger sina evenemang, har varit en återkommande debatt de senaste åren. I debatten om i vilken mån det var rätt att förlägga 2014 års ishockey-VM i Vitryssland, förklarade svenska ishockeyförbundets ordförande Christer Englund att ”Vi blandar aldrig hockey och politik. Vi tar aldrig ställning.”⁵⁰ Problemet i såväl Stefan Lindebergs som Christer Englunds argument om att idrottsorganisationer inte ska ta hänsyn till politiken i ett land, är att de inte kan ställa krav på att de politiska ledarna i landet inte använder idrotten för att främja bilden av sin politik och sig själva. Stefan Lindeberg tycker inte att det finns anledning för sponsorer att ta direkt kontakt med IOK. Är de oroliga för vad som sker i samband med OS ska de vända sig till SOK. Han tycker inte heller att det finns någon anledning för SOK att gå samman med andra nationella olympiska kommittéer för att sätta press på IOK att agera tydligare. Han har förtroende för IOK:s agerande.

Den tydliga skillnad som finns mellan IOK:s krav på värdarna – som helt saknar hänvisningar till internationella konventioner om mänskliga rättigheter – och Stefan Lindebergs bild av vilka värden som styr rörelsen, har sin grund i de grundläggande principerna i rörelsens stadga, *The Olympic Charter*.⁵¹ Problemet är att även om stad-

50 Intervjuad i Sveriges radios P1-morgon 27 mars 2013, citerad i Ulf Bjereld ”Farligt förneka idrottens makt”, Expressen 20131210

51 På en uppföljande fråga på mejl om vilka dokument som slår fast att de mänskliga rättigheterna är grundläggande för den olympiska rörelsen svarade Stefan Lindeberg The Olympic Charter och IOK:s etiska kod.

gan slår fast att rörelsen styrs av mål om fred och mänsklig värdighet så pekar den inte mot några internationellt erkända dokument som definierar vad detta betyder. Den olympiska rörelsen har inte heller definierat hur principerna ska få kraft i de avtal som IOK tecknar med värdarna. Därmed går det inte att ställa krav på värdarna om att de ska följa dessa principer. Jämfört med Nordea och Vattenfall, som åtagit sig att följa såväl UN Global Compacts principer och OECD:s riktlinjer för multinationella företag, är den olympiska rörelsen långt efter i ambitionen att säkerställa att verksamheten inte leder till negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter.

5. SOK:s huvudsponsorer

Swedwatchs granskning av SOK:s tre huvudsponsorer, ATG, Nordea och Vattenfall, har genomförts i två steg. Först har vi gått igenom företagets policys vad gäller mänskliga rättigheter generellt och deras egna beskrivningar av sponsringsverksamheten. Sedan har vi intervjuat företagen om hur de ser på kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med de olympiska spelen, och vad de kan göra för att minimera dessa.⁵²

5.1 Företagens relation till de olympiska spelen

När företagen själva beskriver syftet med sponsringen lyfter de alla tre upp viljan att ge goda förutsättningar för svenska idrottare att prestera bra vid de olympiska spelen. Förhoppningarna är också att satsningarna ska ha sekundära effekter, som att skapa förebilder för ungdomar och visa på vikten av motion och hälsa. De påpekar alla att de inte sponsrar IOK, utan bara svenska idrottare genom SOK.

Alla tre berättar också att sponsringen finns beskriven i avtal där SOK åtar sig ett antal motprestationer. Idrottarna som får stöd kan exempelvis delta vid företagets satsningar på medarbetarnas hälsa eller vid kickoffer. Företagen kan också använda samarbetet vid lanseringen av produkter. Nordea kommer exempelvis i kontakt med föräldrar till barn som deltar vid SOK:s evenemang runt om i landet med namnet "Olympic days", och fondsparare som vill avstå en del av avkastningen till SOK kan investera i bankens "Olympiafond". Vattenfall hade särskilda erbjudanden i samband med OS i London 2012. Vid ATG:s årliga tävling "Olympiatravet", deltar svenska olympier i vinnarcirkeln och man använder såväl de olympiska ringarna som den olympiska elden för att skapa stämning kring tävlingarna.

Även om sponsringspengarna bara går till SOK:s verksamhet i Sverige, så kan företagen knyta sin marknadsföring och sina varumärken till de olympiska spelen.

– Det påverkar attityderna, det vill säga hur man uppfattar Vattenfall, varumärket, och viljan att bli kund. Men också att det olympiska varumärket i sig är ett av världens starkaste varumärken. Vi kan associera oss till det olympiska varumärket genom vår sponsring, förklarar Annika Bränning, sponsorchef på Vattenfall.

⁵² Intervjuerna med Nordea och Vattenfall gjordes 20131105, intervjun med ATG gjordes 20131112.

De olympiska spelen är alltså en del av företagets värdekedja, och SOK är en affärspartner. Båda bör därmed vara en del av den *människorätts-due diligence* som företagen ska göra enligt såväl *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, som *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*. Nordea och Vattenfall har som tidigare och nuvarande statligt ägda företag dessutom åtagit sig att följa *UN Global Compact*. I statens ägarpolicy tydliggörs att de ”statligt ägda företagen ska vara föredömen och ligga i framkant i arbetet” när det gäller etik, miljö, mänskliga rättigheter, jämställdhet och mångfald.⁵³

I linje med de internationella ramverken för företagsansvar har Nordea och Vattenfall offentliggjort sina policys om vilket ansvar företagen tar i sina affärsrelationer. Nordea granskar sina fonder halvårsvis för att identifiera företag som bryter mot internationella normer om bland annat mänskliga rättigheter. Vattenfall ”ansvarar för att förhindra och begränsa” sin påverkan på ”samhällen och människor längs hela värdekedjan”.⁵⁴ Enligt Vattenfalls uppförandekod för leverantörer förväntar man sig också att leverantörerna tillämpar samma principer som Vattenfall i sin affärsverksamhet, vilket bland annat innebär att företagen ska stödja och skydda de mänskliga rättigheterna.⁵⁵

ATG har inte någon policy för mänskliga rättigheter, och har inte gjort några offentliga åtaganden om att följa de internationella ramverken för företagsansvar. ATG:s ansvarsarbete är istället fokuserat på ansvar för spelare och spelmissbruksproblem. ATG ägs inte av staten, utan av Svensk travsport och Svensk galopp. Men företaget kontrolleras av staten genom att sex av företagets elva styrelseledamöter, inklusive ordföranden, utses av regeringen.⁵⁶

De tre företagens riktlinjer för själva sponsringsverksamheten är dock otydligare än riktlinjerna för den övriga verksamheten. Inget av företagen säger att de använt sina egna principer för företagsansvar för att analysera den sponsrade verksamhetens påverkan på mänskliga rättigheter, varken i samband med OS i Beijing 2008 eller i Sotji 2014. De har inte heller en strategi för att använda kopplingen till den olympiska rörelsen för att förhindra spelens negativa konsekvenser.

5.2 Företagens syn på kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med OS i Sotji

När Swedwatch redogör för innehållet i Human Rights Watchs rapporter om kränkningar av mänskliga rättigheter generellt i Ryssland och lokalt i samband med OS-förberedelserna i Sotji (se sammanställning ovan) tar de tre företagen entydigt avstånd från det som sker.

– Det är självklart problematiskt om spelen används till att bygga en repressiv regim, säger Helena Östman, kommunikationschef på Nordea.

53 Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande, Regeringskansliet, 2012

54 ”Samhällsansvar” nordea.se och ”Vårt ansvar – Vattenfalls hållbarhetsarbete” vattenfall.se

55 *Vattenfalls uppförandekod för leverantörer*, Vattenfall 2013

56 Årsredovisning för Aktiebolaget trav och galopp 2012.

5.2.1 Nordea: "Vi har tittat för ensidigt på svenska idrottsframgångar"

I diskussionen om i vilken mån Nordea kan påverka människorättsproblemen i samband med spelen är IOK:s ägande av frågan det största hindret.

– Om man tittar på hur ett spel väljs ut är det omöjligt för en enskild sponsor eller ett enskilt land att påverka, säger Tomas Björklund, Strategic Event and Sponsoring Director på Nordea.

Han säger också att Nordea tagit upp människorättsproblemen med SOK men att man inte tror att det har någon påverkan.

IOK har de senaste decennierna ställt allt tydligare krav på värdarna för de olympiska spelen vad gäller spelens miljöpåverkan. När Swedwatch frågar om IOK borde ha en liknande policy och metod för att minimera riskerna för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med spelen, är Nordeas inställning positiv.

– Ja, jag tycker att det vore lämpligt att ha det. Vi ser ju hela tiden över våra principer för investeringar, nu också för utlåning, och jag tror att allt mer krav ställs på företag i det här sammanhanget. Allt fler krav kommer att resas kring idrottssamarbeten och andra samarbeten, säger Helena Östman.

Tomas Björklund tycker att det är "märkligt" att IOK inte har en policy för mänskliga rättigheter när man har det för miljö. Men han är också självkritisk vad gäller företagets hantering av frågan.

– Det som rör våra egna affärer, fonder och sådana saker, det tittar vi på helhjärtat. Och det är mycket möjligt att vi har tittat lite för ensidigt på den svenska marknaden och på svenska idrottsframgångar.

Thomas Björklund öppnar också för samarbete med de andra sponsorerna för att föra en diskussion med den olympiska rörelsen om människorättsproblemen kring OS.

– Jag är inte alls främmande för att tillsammans med de andra huvudsponsorerna ta en diskussion om det här. Det känns som att vi måste ha en gemensam programförklaring om varför vi gör det här, om hur man tycker och tänker. Det är vi inte alls främmande för.

Han påpekar också att uppmärksamheten kring OS kan få en negativ inverkan på Nordeas varumärke.

Nordeas avtal med SOK sträcker sig över OS i Rio de Janeiro 2016. Men enligt Tomas Björklund finns det möjlighet till utvärdering efter Sotji. Då finns det också möjlighet att upp frågorna till diskussion om Nordea vill förlänga samarbetet.

5.2.2 Vattenfall: "Vi kanske kan ställa tydligare krav"

När Swedwatch frågar Vattenfall om det skulle vara möjligt att ta med arbete för mänskliga rättigheter i sponsringsavtalen med SOK, är sponsorchef Annika Bränning inte främmande för tanken.

De båda turkiska byggnadsarbetarna Ibrahim och Osman bygger en restaurang på en av Kaukasus toppar inför OS i Sotji, 2 320 meter över havet. FOTO: ANDERS LINDH

– Det är något vi kan tänka på att ta in. På sätt och vis har vi det med i vår Code of Conduct. Det står ju redan i avtalet att vi följer den, och att alla våra samarbetspartners jobbar på det sättet. De måste följa våra riktlinjer.

I Vattenfalls Code of Conduct⁵⁷ och uppförandekod för leverantörer tydliggörs att företaget stödjer *UN Global Compacts* tio principer och strävar efter att följa dessa genom hela värdekedjan. Företaget ber därför leverantörerna att arbeta på samma sätt. Vattenfall har dock ingen dialog med IOK.

– Vi är inte sponsorer av dem. Vi pratar med SOK:s ordförande Stefan Lindeberg, säger Annika Bränning.

Vattenfall är även huvudsponsor för de nationella olympiska kommittéerna i Nederländerna och Tyskland, och sponsor av Internationella skidförbundet som är en av de internationella idrottsfederationerna som ingår i den olympiska rörelsen. Förhoppningen är att relationen till de nationella kommittéerna ska leda till att dessa påverkar IOK. Annika Bränning pekar på kriterierna för val av land som grund för en framtida diskussion med SOK.

57 Vi definieras av våra handlingar – Det är så här vi arbetar, Vattenfall 2012

– Det enda vi kan göra är att påverka dem vi har ett avtal med och där kanske vi kan bli bättre och ställa tydligare krav. Det kan ju faktiskt vara väldigt spännande.

Det är osäkert vilka krav som skulle kunna ingå i en sådan diskussion.

– Det är självklart att alla sponsorer vill att spelen ska fortsätta vara något positivt. Annars är det ingen idé att stötta det överhuvudtaget. Så det är ju väldigt viktigt utifrån allas aspekter, säger Annika Bränning.

På frågan om Vattenfall skulle kunna skapa en direkt kanal till IOK, svarar hon att företaget förvisso inte har det, men lägger till.

– Utvecklingspotential finns det säkert när det gäller vissa frågor.

Vattenfalls avtal med SOK sträcker sig över OS i Rio de Janeiro 2016. Respekten för de mänskliga rättigheterna vid de olympiska spelen kan sedan bli en diskussion i förhandlingarna om det nya avtalet.

– Ja, det tycker jag. Man måste ju göra en utvärdering och se vad som har varit och vad som kan bli bättre och hur vi vill att samarbetet ska se ut, säger Annika Bränning.

Swedwatch påpekar att IOK har tydliga miljökriterier, men inga för mänskliga rättigheter när man utser värdstäder, och frågar om det är en fråga Vattenfall skulle kunna driva i en sådan förhandling. Annika Bränning svarar att de "absolut" kan tänka sig det.

5.2.3 ATG: "Olyckligt att inte IOK tar frågorna på allvar"

ATG var även huvudsponsor av SOK vid OS i Beijing. Maria Guggenberger, chef på ATG:s konceptavdelning är dock kritisk mot IOK.

– Det är olyckligt att IOK inte tar de här frågorna på allvar. Jag efterlyser ett tydligare ställningstagande från IOK gällande frågan om de mänskliga rättigheterna.

ATG:s sponsringsavtal med SOK går ut i december 2014. Om avtalet ska fortsätta är ännu inte beslutat. I förhandlingar om ett nytt avtal säger Maria Guggenberger att det skulle vara intressant för ATG att ha en diskussion om hur de olympiska spelen hanterar människorättskränkningar.

– Jag tycker att det är en relevant del i sponsorskapet. Jag förstår att SOK inte väljer var spelen ska ligga. Men även om vi bara är sponsorer av SOK så är det viktigt för oss och vår trovärdighet, att vi kan stå för vårt sponsorskap fullt ut, säger Maria Guggenberger.

Det är också ett problem när spelen används politiskt av värdnationen.

– IOK har sagt att man inte blandar ihop politik och sport, men då borde budskapet vara att man inte ska ge möjligheten till de destinationer där man förlägger olympiska spel att driva kommunikation kring sporten, om de blandar ihop sport och politik.

Det är en fråga som SOK bör driva gentemot IOK, säger Maria Guggenberger och syftar på Vladimir Putins användande av de olympiska spelen för att främja bilden av den ryska regeringen.

När det gäller frågan om IOK borde ställa krav på mänskliga rättigheter på samma sätt som man ställer krav på miljöarbetet svarar Maria Guggenberger att:

– Frågan är självklart relevant.⁵⁸

Maria Guggenberger berättar att företaget inte kommer att aktivera någon reklamkampanj i samband med OS i Sotji. Företagets enda relation till de olympiska spelen är genom företagets evenemang ”Olympiatravet”.

5.2.4 SOK:s övriga sponsorer: ”Ja. Som sponsor har man ett ansvar”

Sveriges olympiska kommitté har utöver de tre huvudsponsorerna 13 namngivna företagssponsorer på hemsidan. Alla har fått samma enkät med sex ja- och nej-frågor. Adecco, Arlanda Airport/Swedavia, Atos, Jet set sport och Viasat har avstått helt från att svara.⁵⁹ Samsung och ÅF har lämnat svar vid sidan om enkäten. Cloetta och Unilever har avslutat samarbetet med SOK. Arla, Apollo, H&M och Volvo har däremot svarat på enkäten. Enkäten såväl som de kompletta svaren finns i bilaga 1.

De fyra som svarat har alla policys för mänskliga rättigheter, och Apollo, H&M och Volvo skriver att dessa är en del av deras avtal med SOK. Arlas policy finns inte med i avtalet med SOK, men de skriver att de ska se över sponsringsavtalen.

De fyra företagen svarar alla ”ja” på frågan om den olympiska rörelsen har ett ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med de olympiska spelen. De svarar också att de skulle kunna ställa krav i sponsoravtalet vad gäller rörelsens arbete för mänskliga rättigheter, att deras vilja att sponsra rörelsen skulle stärkas om man utökade arbetet för mänskliga rättigheter, och att rörelsen borde ha ett program för att hantera spelens inverkan på mänskliga rättigheter.

Arla, H&M och Volvo svarar också ”ja” på frågan om de som sponsorer kan påverka den olympiska rörelsen att minimera risken för människorättskränkningar inför kommande olympiska spel.

58 Svaret på den sista frågan fick Swedwatch på epost 26 november 2013.

59 De fick frågorna den 14 november, och en påminnelse den 26 november. Swedwatch har även fått bekräftat från de tre företagen att de mottagit enkäten och lämnat besked om att sista dag för svar var den 4 december. Den 6 december stängde vi möjligheten att svara.

6. Slutanalys

Rapporten tydliggör flera problem när det gäller den olympiska rörelsens och dess sponsorerers ansvarstagande för mänskliga rättigheter i samband med de olympiska spelen.

Det mest slående i arbetet med rapporten är hur oproblematiskt representanter för den olympiska rörelsen pratar om mänskliga rättigheter och hänvisar till sina grundläggande principer i stadgan *The Olympic Charter*. Man får intrycket att stadgan består av en hel människorättsdeklaration.

Men den olympiska rörelsens principer är inte mer än några få stycken text om harmonisk utveckling, fred, mänsklig värdighet och avståndstagande från diskriminering. Principerna anknyter inte till några människorättskonventioner och använder bara några få för mänskliga rättigheter centrala begrepp. Där finns inget om exempelvis yttrandefrihet, mötesfrihet, religionsfrihet, politisk frihet, rätt till rättssäkerhet, rätt till integritet, rätt till rättvisa arbetsförhållanden eller rätten att ansluta sig till en fackförening. För att den olympiska rörelsen ska vara en trovärdig kraft för mänskliga rättigheter, måste rörelsen anpassa sina centrala dokument till vad rörelsen säger sig vilja vara.

Det enda tydliga kravet principerna ställer på medlemmar i rörelsen är att de inte får diskriminera några personer eller länder på grund av ras, kön, religion, politik etcetera. Men för att motarbeta diskriminering av HBTQ-personer är yttrande-, mötes- och organisationsfriheterna nödvändiga. Den nya ryska lagen som förbjuder propaganda om icke-traditionella sexuella relationer, omöjliggör detta arbete, precis som de ryska myndigheternas förtryck av HBTQ-aktivister. I IOK:s uttalanden om lagstiftningen och i intervjun med SOK:s ordförande Stefan Lindeberg, framkom också att den olympiska rörelsens ställningstagande mot diskriminering inte gäller den olympiska rörelsens medlemmar generellt, utan bara under de olympiska spelen.

Den olympiska rörelsens avsaknad av en policy för mänskliga rättigheter gör det inte bara svårt att vara en positiv kraft i värdländerna. Det blir också svårt att hantera människorättskränkningar i samband med spelen i städer som Sochi. IOK kan inte ställa tydliga krav på värdarna inför spelen, eller utvärdera effekterna av spelen efteråt. Värdarna vet inte heller vad som förväntas av dem.

För en regering som den ryska, som i flera år försämrat skyddet för de mänskliga rättigheterna i såväl lagstiftningen som i samhället i övrigt, innebär OS alltså att man får vara värd för ett av världens mest prestigefulla evenemang, samtidigt som man slipper göra några åtaganden för att förbättra människorättssituationen i landet.

Att IOK inte har åtgärdat detta problem trots debatterna inför först OS i Beijing 2008 och nu inför OS i Sochi, utan fortsätter som om inget har hänt inför valet av värdstad 2022, visar att IOK inte tar mänskliga rättigheter på allvar.

Ett positivt besked i rapporten är dock att Stefan Lindeberg säger att IOK borde ställa offentliga krav vad gäller mänskliga rättigheter i värdstaden, vilket IOK alltså inte gör idag.

Faktumet att den olympiska rörelsen inte är en demokratisk organisation där medlemmarna utser dem som styr, gör det svårt för medlemmar i rörelsen som är engagerade för mänskliga rättigheter att arbeta för förändring. De formella vägarna är stängda. De nationella kommittéerna kan inte utse IOK:s medlemmar och de får inte vara med i valet av värdstäd. Däremot skulle de kunna använda kraften från den olympiska rörelsens sponsorer för att sätta press på IOK att öppet arbeta för mänskliga rättigheter.

Ett problem på vägen som framkommer i granskningen av SOK:s tre huvudsponsorer, är att varken Nordea eller Vattenfall använder samma rutiner för att minimera risken för människorättskränkningar i sponsringsverksamheten som i annan verksamhet. ATG har överhuvudtaget ingen policy för mänskliga rättigheter.

I såväl OECD:s riktlinjer för multinationella företag som UN Global Compact och FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, UNGP, är det en central del av ett företags ansvar att minimera risken för negativ påverkan på mänskliga rättigheter i hela sin värdekedja. Enligt UNGP är det också ett företags ansvar att söka inflytande om man upplever att man kan.

I intervjuerna såg dock ingen av sponsringsföretagens representanter spontant de olympiska spelen som en del av sin värdekedja och därmed som en del av sitt ansvar. Trots att sponsorerna använder den olympiska rörelsens varumärke för att stärka sina egna varumärken, och de olympiska spelens symboler i marknadsföringen av sina produkter, hänvisade de till att de bara sponsrar SOK. Ingen av dem sa att de försökt påverka den olympiska rörelsen att ta större ansvar för mänskliga rättigheter, även om de alla tre sa att de tagit upp frågan i diskussioner med SOK. De såg till en början inte heller några möjligheter att påverka IOK i detta avseende, eller i valet av värdstad.

Senare i intervjuerna medgav de dock att det var ett problem för dem att deras varumärken associerades med de olympiska spelen om dessa leder till kränkningar av mänskliga rättigheter. De blev också mer angelägna om att hitta metoder för att påverka positivt. Nordea diskuterade tanken att skapa en gemensam strategi tillsammans med de andra sponsorerna, och alla tre sa att människorättsaspekterna av spelen skulle vara en del av kommande förhandlingar om sponsringssamarbetet med SOK.

Det är alltså fullt möjligt för sponsorerna och de delar av den svenska idrottsrörelsen som är angelägna om att främja mänskliga rättigheter, att söka inflytande. Inflytandet blir också större om man gör gemensam sak. Ett tydligt mål för arbetet skulle kunna vara att IOK utformar en strategi och metod för mänskliga rättigheter som bygger på de egna erfarenheterna från miljöarbetet de senaste decennierna. En sådan strategi behöver också en offentlig människorättspolicy som är förankrad i FN:s centrala människorättskonventioner. Policyn ska sedan integreras i avtal med värdarna för spelen, och med de som levererar varor och tjänster till spelen.

Om den olympiska rörelsen inte vill inleda en sådan process, bör sponsorerna ta ställning till om sponsringen är förenlig med deras egna policys för mänskliga rättigheter.

7. Rekommendationer

Till Sveriges olympiska kommitté och de svenska medlemmarna i de internationella idrottsfederationerna:

- Verka för att komplettera *The Olympic Charter* med en människorättspolicy som hänvisar till alla FN:s grundläggande människorättskonventioner.
- Verka för att IOK ställer krav grundade i människorättspolicyn på de städer som ansöker om att vara värdar för de olympiska spelen, och på leverantörer av varor och tjänster till spelen.
- Verka för att IOK ska bli medlem i UN Global Compact och börja arbeta med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter.
- Verka för att de olympiska spelen ska ha som offentligt och utvärderingsbart mål att ge ett positivt bidrag vad gäller respekten för mänskliga rättigheter i värdstaden och värdlandet.

Till de svenska medlemmarna i IOK, Gunilla Lindberg och Stefan Holm:

- Erbjud er att vara språkrör i IOK för arbetet med att stärka den olympiska rörelsens arbete med mänskliga rättigheter.
- Ställ krav på att de städer som vill organisera vinterspelen 2022 har en tydlig strategi för att maximera spelens positiva påverkan på de mänskliga rättigheterna.

Till den olympiska rörelsens svenska sponsorer:

- Använd företagets människorättspolicys även i sponsringssamarbetet med den olympiska rörelsen, och utred spelens konsekvenser för mänskliga rättigheter.
- Använd sponsringsavtalen med SOK, andra nationella olympiska kommittéer och internationella idrottsfederationer för att påverka den olympiska rörelsen att ta ett större ansvar för spelens konsekvenser för mänskliga rättigheter.
- Samla den olympiska rörelsens sponsorer i ett gemensamt nätverk för att påverka rörelsen att ta ett större ansvar för spelens konsekvenser för mänskliga rättigheter.
- Dela med er av kunskap och erfarenheter om hur de internationella ramverken för företag och mänskliga rättigheter bidrar till att minimera riskerna för människorättskränkningar i verksamheten.

Till Stockholms stad och Sveriges regering:

- Tydliggör för IOK att Stockholms stad och Sverige inte är intresserade av att stå som värdar för olympiska spel förrän den olympiska rörelsen har en strategi för att minimera risken för att spelen får negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna.

Referenser

Rapporter och artiklar

- Aktiebolaget trav och galopp *Årsredovisning 2012* www.atg.se/#/department.atg.imported.2.784/
Hämtad 20131212
- Amnesty International "Putin: Protect Freedom of Expression", artikel 20130813 www.amnesty.org/en/appeals-for-action/sochi
- Amnesty International "Russia: A year on, Putin's 'foreign agents law' choking freedom", artikel 20131120
www.amnesty.org/en/news/russia-year-putin-s-foreign-agents-law-choking-freedom-2013-11-20
- Amnesty International "Russia: Behind the Smokescreen of Olympic Celebrations: Key Human Rights Concerns in the Russian Federation", artikel 20131120 www.amnesty.org/en/library/asset/EUR46/051/2013/en/e94420eb-73a9-4349-8bf5-bd5a999fbbdc/eur460512013en.html
- Amnesty International "Russia's anti-gay 'propaganda law' assault on freedom of expression", pressmeddelande 20130125, www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/russia-s-anti-gay-propaganda-law-assault-freedom-expression-2013-01-25
- Amnesty International "Russian Federation" *Amnesty Annual Report 2013*, 2013 www.amnesty.org/en/region/russia/report-2013 Hämtad 20131212
- Amnesty International "Will China's government uphold the Olympic ideal?", *The Wire, September 2005 Vol. 35. No. 08* www.amnesty.org/en/library/asset/NWS21/008/2005/en/ood650f7-d4b4-11dd-8a23-d58a49cod652/nws210082005en.pdf Hämtad 20131209
- Amnesty International *China: The Olympics Countdown*, rapportsamling 2005 – 2008, www.amnesty.org Hämtade 20131209
- Amnesty International People's Republic of China The Olympics countdown – broken promises, rapport 20080729 www.amnesty.org/en/library/info/ASA17/089/2008/en Hämtad 20131209
- AP "Russia defends anti-gay law in letter to IOC", artikel 20130822, news.yahoo.com/russia-defends-anti-gay-law-letter-ioc-105223113.html
- BBC "Russian news agency RIA Novosti closed down", 20131209 www.bbc.co.uk/news/world-europe-25299116
- BBC "Gay parades banned in Moscow for 100 years", artikel 20120817 www.bbc.co.uk/news/world-europe-19293465
- Bjereld, Ulf "Farligt förneka idrottens makt", artikel Expressen 20131210 www.expressen.se/debatt/farligt-forneka-idrottens-makt/
- Europarådets parlamentariska församling *Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity*, Resolution 1948 (2013). assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=20010&lang=en
- Expressen "Kravet inför OS – så ska protester stoppas", artikel 20131210 www.expressen.se/sport/kravet-infor-os--sa-ska-protester-stoppas/
- Freedom House "Russia" *Freedom in the World 2013*, rapport 2013 freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/russia
- Freedom House *Freedom in the World, country ratings and status 1973-2013*, kalkylblad 2013. freedomhouse.org/report-types/freedom-world Hämtad 20131126
- Human Rights Campaign "LGBT Rally in Russia Ends in Violence", artikel 20131015 www.hrc.org/blog/entry/lgbt-rally-in-russia-ends-in-violence
- Human Rights Watch "Russia: Reject Discriminatory Bill", artikel 20130624 www.hrw.org/node/116658
- Human Rights Watch "Russia: Silencing Activists, Journalists ahead of Sochi Games", artikel 20130807 www.hrw.org/news/2013/08/07/russia-silencing-activists-journalists-ahead-sochi-games
- Human Rights Watch *Race to the Bottom - Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia's 2014 Winter Olympic Games in Sochi*, rapport 2013, www.hrw.org/reports/2013/02/06/race-bottom-0
Hämtad 20131126
- Human Rights Watch *Russia: Silencing Activists, Journalists ahead of Sochi Games*, artikel 20130807 www.hrw.org/news/2013/08/07/russia-silencing-activists-journalists-ahead-sochi-games
- Human Rights Watch *Russia's Olympic Abuses*, rapportsamling 2013 www.hrw.org/russias-olympian-abuses

Human Rights Watch, "Letter to President Obama on Rights Reform in the Olympic Movement", artikel 20091001 www.hrw.org/news/2009/10/02/letter-president-obama-rights-reform-olympic-movement Hämtad 20131127

ILGA Europe, *Rainbow Europe 2013*, rapport 2013 www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/rainbow_europe www.olympic.org/news/ioc-statement/207922 hämtad 20131126

IOC "IOC Statement", pressmeddelande 20130822, www.olympic.org/news/ioc-statement/207922

IOC "Statement on recent Russian legislation", pressmeddelande 20130731, www.olympic.org/news/ioc-statement-on-recent-russian-legislation/206969 Hämtad 20131212

IOC *2022 Candidature Acceptance Procedure*, 2013 www.olympic.org/Documents/Host_city_elections/2022_Candidature_Acceptance_Procedure.pdf

IOC *Ethics*, 2013 www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Ethics/code-ethique-interactif_en_2013.pdf

IOC *Final Report of the IOC Coordination Commission – Games of the XXIX Olympiad, Beijing 2008*, rapport 2010 www.olympic.org/Documents/Reports/EN/Br-Beijing-ENG-web.pdf Hämtad 20131209

IOC *Host City Contract – Games of the XXX Olympiad in 2012*, IOC 20050608 www.gamesmonitor.org.uk/files/Host%20City%20Contract.pdf Hämtad 20131125

IOC *IOC 2014 Evaluation Commission Report*, rapport 2007 www.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_1187.pdf

IOC *XXII Olympic Winter Games in 2014 – Report by the IOC Candidature Acceptance Working Group to the IOC Executive board*, rapport 2006 www.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_1073.pdf

IOC, *Olympic Charter*, 2013 www.olympic.org/documents/olympic_charter_en.pdf (Hämtad 20131209)

Nordea "Samarbetet utökas med Sveriges Olympiska Kommitte", pressmeddelande 20131004. newsroom.nordea.com/sv/2013/10/04/nordea-utokar-samarbetet-med-sveriges-olympiska-komite/

Regeringskansliet *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter* www.regeringen.se/sb/d/17198/a/209082 Hämtad 20131212

Regeringskansliet *Hållbart företagande – Plattform för svenskt agerande*, 2013

Regeringskansliet *Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2012* www.regeringen.se/sb/d/15683/a/197214 Hämtad 20131212

Reuters "Putin dissolves state news agency, tightens grip on Russia media", artikel 20131209 www.reuters.com/article/2013/12/09/us-russia-media-idUSBRE9B80I120131209

Riksidrottsförbundets verksamhetsberättelse 2012, www.rf.se/ImageVaultFiles/id_29189/cf_394/Verksamhetsberattelsen2012.PDF Hämtad 20131209

Rossiiska Gazeta "Федеральный закон Российской Федерации от 29 июня 2013 г. N 135-ФЗ г. Москва" 20130629 www.rg.ru/2013/06/30/deti-site-dok.html hämtad 20131212

Russian LGBT Network, "Reason for Action", offentligt brev till representanter för G20-länderna vid toppmötet i Sankt Petersburg i september 2013.

Socarides, Richard "At the Olympics, a rainbow on every Coke can?", *The New Yorker* 20131028 www.newyorker.com/online/blogs/currency/2013/10/at-the-olympics-a-rainbow-on-every-coke-can.html

Sponsor world "SOK dublar sponsorintäkterna", artikel 20130411 www.sponsorworld.com/default.asp?pid=801&modVID=102&modID=2633

SvD "Idrotten värd fredspris", artikel 20061217 www.svd.se/sport/idrotten-var-d-fredspris_379548.svd

Swedwatch *Platinautvinning med risker – Vilket ansvar har svenska företag i Sydafrika*, rapport #64, 2013

Vattenfall "Vattenfall sponsrar framtida olympier", pressmeddelande 20120307 news.cision.com/se/vattenfall/r/vattenfall-sponsrar-framtida-olympier.c9228763

Vattenfall *Vattenfalls uppförandekod för leverantörer*, 2013, corporate.vattenfall.se/sv/uppförandekod-for-leverantorer.htm hämtad 20131127

Vattenfall *Vi definieras av våra handlingar – Det är så här vi arbetar*, 2012 corporate.vattenfall.se/Global/sverige/bolagsstyrning/uppförandekod.pdf Hämtad 20131212

Hemsidor

- IOC "Host City Election - Documents" www.olympic.org/host-city-elections/documents-reports-studies-publications Hämtat 25112013
- IOC "IOC Members" www.olympic.org/content/the-ioc/the-ioc-institution/ioc-members-list/ Hämtad 20131211
- IOC "Mrs Gunilla Lindberg" www.olympic.org/mrs-gunilla-lindberg Hämtad 20131209
- IOC "Sustainability" www.olympic.org/sustainability Hämtad 20131209
- IOC "The Olympic Movement – Introduction", www.olympic.org/content/the-ioc/governance/introductionold/ Hämtad 20131209
- IOC "The Organisation" www.olympic.org/about-ioc-institution?tab=members Hämtad 20131209
- Nordea "Samhällsansvar" www.nordea.com/Om%2bNordea/Samh%C3%A4llsansvar/54122.html?lnkID=editorial-spot_hallbar-utveckling_27-05-2013 Hämtad 20131209
- Olympiatravet.se "Olympier" www.olympiatravet.se/olympier/ Hämtad 20131212
- Organizing Committee Sochi 2014 "IOC Coordination commission for Sochi 2014" www.sochi2014.com/en/team/ioc/ Hämtad 20131209
- Play-fair.org "About", play-fair.org/about Hämtad 20131213
- SOK "Internationellt arbete" www.sok.se/omsok/internationelltarbete.4.3e7f4ba7140fff9e8b3a7a.html Hämtat 20131122
- Vattenfall "Vårt ansvar – Vattenfalls hållbarhetsarbete" corporate.vattenfall.se/sv/vart-hallbarhetsarbete.htm Hämtad 20131209

Intervjuer

- ATG 20131112, Maria Guggenberger, chef, konceptavdelningen och Elisabeth Normelli, producent, konceptavdelningen,
- Nordea 20131105, Tomas Björklund, Strategic Event and Sponsoring Director och Helena Östman, kommunikationschef
- Sveriges olympiska kommitté 20131119, Stefan Lindeberg, ordförande
- Vattenfall 20131105, Annika Bränning, sponsorchef och Carina Netterlind, pressekreterare.

Bilaga 1: Enkät med de svenska sponsorerna

(Adecco, Arlanda Airport/Swedavia, Atos, Jet set sport och Viasat har inte svarat.)	1. Anser ni att den olympiska rörelsen har ett ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med de olympiska spelen?	2. Har ert företag en policy för mänskliga rättigheter? Om Ja, används den i era sponsoravtal?	3. Kan ni som sponsor påverka den olympiska rörelsen att minimera risken för människorättskränkningar inför kommande olympiska spel? Om Ja, hur till exempel?	4. Skulle det vara möjligt att ställa krav i sponsoravtalet vad gäller den olympiska rörelsens arbete för mänskliga rättigheter?	5. Om den olympiska rörelsen utökade arbetet för mänskliga rättigheter i länderna som står värd för spelen, skulle det stärka er vilja att sponsra rörelsen?	6. Borde den olympiska rörelsen ha ett program för att hantera spelens inverkan på mänskliga rättigheter?
VOLVO PERSONBILAR SVERIGE Bjarne Darwall, PR & Informationschef	Ja. Vi anser att alla organisationer och företag som har möjlighet att påverka och förbättra människors grundläggande rättigheter bör ta det ansvaret.	Ja. Vår Code of Conduct bygger på åtaganden till en rad konventioner kopplat till Mänskliga Rättigheter, såsom Global Compact, ILO:s konventioner och Universal Declaration of Human Rights.	Ja.	Ja.	Ja.	Ja.
ARLA Fredrik Larm Sponsorchef	Ja.	Ja. Nej, den finns inte med i vårt sponsoravtal med Sveriges Olympiska kommitté, SOK. Vi strävar kontinuerligt efter att nå målet att samtliga leverantörer skall ha undertecknat vår uppförandekod för leverantörer. Vi skall även se över våra sponsringsavtal.	Ja. Till viss del, Vi har endast avtal med SOK, inte med IOK.	Ja. Vi skulle kunna ställa krav på SOK, eftersom det är dem vi har samarbete med, men inte den Olympiska rörelsen i stort. Vi har avtal med SOK	Ja. I nuläget är det oavsett inte aktuellt för oss att utöka vårt sponsorskap utanför Sveriges Olympiska kommitté, som är dem vi har avtal med.	Ja.
APOLLO Kajsa Moström Informationschef	Ja. Vår syn på den olympiska rörelsen utgår från den syn de själva har. Att alla ska känna sig välkomna och att alla ska kunna delta. På antikens tid fungerade de olympiska spelen som en kulturell länk mellan människor. De reste från när och fjärran till Olympia för att se spelen. Det är även tanken med den olympiska rörelsen idag. Att genom ökat utbyte mellan människor nå större förståelse för varandra och minska konflikterna i världen.	Ja, vår policy för mänskliga rättigheter är en del av den uppförande kod som finns med i de avtal vi skriver.	Jag vet inte exakt vad du menar här. Kränkningar som sker var? Det känns som en väldigt vid frågeställning.	Ja. Den olympiska rörelsen anser sig arbeta för mänskliga rättigheter.	Ja.	Ja.
H&M Camilla Emilsson Falk Presschef	Ja. Vi på H&M är för mänskliga rättigheter och mångfald och det ingår i vår policy. Vi förutsätter, via de krav som IOK ställt på den ryska organisatören, att allas personliga integritet och säkerhet kommer att garanteras under OS i Sotji.	Ja. Vi applicerar alla våra policies i alla våra affärsrelationer.	Ja. H&M sponsrar inte den olympiska rörelsen. H&M samarbetar med och sponsrar Sveriges Olympiska Kommitté och Sveriges Paralympiska Kommitté. Vi förutsätter, via de krav som IOK ställt på den ryska organisatören, att allas personliga integritet och säkerhet kommer att garanteras under OS i Sotji.	Ja. H&M stödjer Sveriges Olympiska Kommitté och har samma ståndpunkter som de, vilka kan göra påtryckningar på den globala olympiska kommittén.	Ja. Vi sponsrar inte den olympiska rörelsen, men det är självklart viktigt att de adresserar frågor gällande mänskliga rättigheter i en bredare bemärkelse.	Ja. Vi anser att det är av yttersta vikt att även mänskliga rättigheter adresseras.
ÅF Nyamko Sabuni Vice President Sustainability, ÅF AB	ÅF har ett avtal med de nationella olympiska kommittéerna (NOC) i Sverige, Norge, Finland och Schweiz. Hittills har samarbetet fokuserat på miljöfrågor där behov på kunskap varit störst för just de fyra kommittéerna. Det är i högsta grad möjligt att föra dialog med våra nationella samarbetspartners om mänskliga rättigheter. Vår policy bygger på UN Global Compact och de tio principerna.					
SAMSUNG Malin Rönnmark Communication Manager	Samsung har beslutat att inte besvara enkäten som skickats ut nedan. Istället vill vi hänvisa till vår allmänna hållning i de frågor som rör frågor rörande mänskliga rättigheter. Som sponsor av de Olympiska Spelen tror vi på spelens anda och dess möjlighet att förena världen på ett positivt och inspirerande sätt. Vi stödjer den Olympiska rörelsen och önskar att så många som möjligt ska kunna ta del av de Olympiska Spelen. Vi samarbetar med IOC i denna viktiga fråga och stödjer deras hållning att sport är en mänsklig rättighet och att de Olympiska spelen ska vara öppna för alla åskådare, atleter, funktionärer, medier och övriga intressenter oavsett etnicitet, kön, religion eller sexuell läggning. Mer information finns på den här adressen: www.olympic.org/news/ioc-statement-on-recent-russian-legislation/206969 .					

Rapporter publicerade av Swedwatch

67. Vinets väg från druva till glas – en granskning av Systembolagets hållbarhetsarbete (2013)
66. Play fair – en kampanj för schyssta sportkläder (2013)
65. Fruktade kemikalier på costa ricas plantager – en granskning av importerad ananas och mango (2013)
64. Platinautvinning med risker – Vilket ansvar har svenska företag i Sydafrika? (2013)
63. Blåbärssverige – En resa bland bärplockare, brutna löften och framtidsdrömmar (2013)
62. Global expectations on Indian operations (2013)
61. Starkt fokus på kvinnors rättigheter (2013)
60. Blåbärsbranschen tar krafttag för bättre villkor i skogen (2013)
59. Arbetsvillkor i blåbärsskogen (2013)
58. Skattjakten – Var skattar företag med verksamhet i utvecklingsländer? (2013)
57. Investering utan insyn (2013)
56. Förädlad CSR-arbete (2013)
55. Cut and Run (2013)
54. Utan mark, utan makt (2013)
53. Flera steg mot bättre bransch (2012)
52. Vi konsumerar, de kompenserar (2012)
51. Mors lilla Olle III (2012)
50. Från noll koll till full kontroll? – en ny granskning av Clas Ohlson, Julia, Rusta och Biltema i Kina (2012)
49. A lot of gold a lot of trouble – A study of humanitarian impacts of the gold industry in DR Congo (2012)
48. Mera soja – Mindre mångfald – En uppföljningsrapport om soja i Brasilien (2012)
47. A lost revolution? – Women in the garment industry in Bangladesh want more. (2012)
46. Vet du vad din middag åt till frukost? En rapport om fiskmjöl (2012)
45. Allt är inte guld som glimmar – den sanna historien om den smutsiga guldkedjan (2011)
44. Out of Focus – Labour rights in Vietnam's digital camera factories (2011)
43. Mors lilla Olle II (2011)
42. Rena guldgruvan – AP-fondernas investeringar har en smutsig baksida (2011)
41. Mors lilla Olle – så exploateras asiatiska bärplockare i de svenska skogarna (2011)
40. Dyrare kaffe är bra (2011)
39. Leksaksföretagen har agerat efter kritiken (2011)
38. Passive observers or active defenders of human rights? (2010)
37. Konfliktmineraler i våra mobiler (Voices from the inside) (2010)
36. Namibias uran bakom svensk kärnkraft (2010)
35. Etik för dyrt för svenska kaffebolag (2010)
34. Mer kött och soja – mindre regnskog (2010)
33. Olaglig övertid i mobilfabriker (2009)
32. Skoföretag har dålig kontroll på miljön (2009)
31. Hårt arbete bakom barnens julklappar (2009)
30. Vägar till ett bättre arbetsliv (2009)
29. Oädel handel: En rapport om import av tropiskt trä (2009)
28. Out of Control: E-waste trade flows from the EU to developing countries (2009)
27. En brännande fråga: Hur hållbar är den etanol som importerar till Sverige? (2009)
26. En exkluderande resa: En granskning av turismens effekter i Thailand och Brasilien (2008)
25. Ett kaffe som märks: Vilka effekter har certifieringar för kaffeodlare? (2008)
24. Illegal Ground: Assa Abloy's business in occupied Palestinian territory (2008)
23. Den blinda klädimporten: Miljöeffekter från produktionen av kläder (2008)
22. Silenced to Deliver: Mobile phone manufacturing in China and the Philippines (2008)
21. Utveckling på vems villkor? Skanskas verksamhet i ecuadorianska Amazonas (2008)
20. Risky Business. The Lundin Group's involvement in the Tenke Fungurume Mining project in the DRC (2008)
19. Improving Working Conditions at Chinese Natural Stone Companies (2008)
18. Powering the Mobile World. Cobalt production for batteries in the DR Congo and Zambia (2007)
17. Svenska textilier – ren vinst, smutsig produktion (2007)
16. Vita rockar och vassa saxar. En rapport om landstingens brist på etiska inköp (2007)
15. Bristande miljö – och etik kontroll. En rapport om Clas Ohlsons och Biltemas inköp (2006)
14. Arbetarnas situation på varven i Kina (2006)
13. Sandvik och Freeport – Två företag i konflikten om Papua (2006)
12. Chokoladens mörka hemlighet. En rapport om arbetsvillkoren på kakaodlingarna i Västafrika (2006)
11. The Price of Oil. Nordic participation in violations in Oil and Gas development on Sakhalin in Russia (2006)
10. Kaffe från Brasilien – en bitter smak av orättvisa (2005)
9. Expansion i låglöneländer med etiska risker – Assa Abloy i Rumänien och Mexiko (2005)
8. Lång väg till rättigheter – Trelleborgs försök att hindra en fackförening på Sri Lanka (2005)
7. En vara bland andra? – migrantarbetarnas situation och svenska företag i Saudiarabien (2005)
6. Handelskung med bristande etik – en rapport om Clas Ohlsons inköp i Kina (2005)
5. Swedish pulp in Brazil – The case of Veracel (2005)
4. Människor och miljö i fruktindustrin – två fallstudier från Chile och Sydafrika (2005)
3. Billig, snabb och lydig – en rapport om kinesiska leksaksarbetare och företagets ansvar (2004)
2. Svensk handel med Burma (2004)
1. Fallstudie om pappersmasseproduktion i Indonesien (2003)

9 789198 136555 >

ISBN 978-91-981365-5-5